

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ГУСЄВ ЯРОСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 339.727.22+336.71(477)(043.3)

УЧАСТЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент *Журавка Федір Олександрович*, ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор *Футало Тетяна Володимирівна*, Львівська комерційна академія Укоопспілки, завідувач кафедри фінансів і кредиту;

кандидат економічних наук *Грищенко Оксана Олександрівна*, Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України, заступник директора з наукової та виховної роботи.

Захист дисертації відбудеться 14 грудня 2012 р. о 15:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий 14 листопада 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтернаціоналізація фінансових ринків та лібералізація торгівлі фінансовими послугами загострили проблему оптимізації макроекономічних параметрів руху іноземного банківського капіталу (ІБК) та його впливу на розвиток національних економік більшості країн світу. Під час світової фінансової кризи 2008–2009 рр. уряди та регулятори банківських систем (БС) цих країн постали перед проблемою вирішення різноспрямованих питань: з одного боку – щодо обмеження негативного впливу експансії ІБК на рівень фінансової стійкості БС, а з іншого – щодо захисту національних фінансових ринків від наслідків масового виходу з них банків з іноземним капіталом (БІК) під впливом кризових явищ. Функціонування БІК в Україні породжує цілий ряд суперечностей нормативно-правового, організаційного та фінансового характеру, що обумовлює необхідність перегляду існуючого інструментарію регулювання та нагляду за їх діяльністю.

Вагомий внесок у розвиток науково-методологічних засад обґрунтування доцільності, способів та меж участі іноземного капіталу в БС різних країн світу здійснено такими зарубіжними дослідниками, як Д. Бонін, П. Вочтел, Л. Голдберг, Р. Гросс, Г. Гудзінга, П. Гупта, Е. Деміргук-Кунт, Є. Детраджиєч, Дж. Кларк, С. Клесенс, Р. Кулл, М.-С. Мартінез-Перія, Д. Метісон, С. Санчез, Т. Трессел, І. Хасан, Р. де Хасс, Н. ван Хорен, А. Чопра, Ж. Шиназі та ін. Досліджувана проблема висвітлена в роботах російських вчених, зокрема: Д. В. Лепетнікова, А. В. Вернікова, І. В. Бунова, О. А. Хандруєва, С. Р. Моїсеєва, а також вітчизняних науковців: О. І. Барановського, Т. А. Васильєвої, В. М. Гейця, І. Є. Гольченка, О. В. Дзюблюка, М. І. Діби, А. О. Єпіфанова, Ф. О. Журавки, І. Б. Івасіва, Р. В. Корнилюка, С. В. Леонова, Є. С. Осадчого, І. В. Сала, Т. С. Смовженко, О. О. Чуба та ін.

Разом з тим, незважаючи на численні наукові здобутки та підвищення актуальності даної проблеми для України у посткризовий період, ряд питань залишаються недостатньо дослідженими. Так, зокрема, особливо гостро стоять такі завдання, як: уточнення типів банків з іноземним інвестором в контексті впорядкування нормативно-правової бази регулювання діяльності ІБК в Україні; обґрунтування наслідків експансії ІБК як для БС України, так і для економіки в цілому; формалізація впливу ІБК на розвиток конкуренції та концентрації у вітчизняній банківській системі, її ліквідність, капіталізацію та ін.; обґрунтування граничного припустимого рівня ІБК з точки зору забезпечення фінансової стійкості БС; розвитку інструментів та методів регулювання ІБК тощо. Все це обумовило вибір теми дисертаційного дослідження, мети та завдань, а також підтверджує його актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в контексті пріоритетних напрямів реалізації державної фінансової політики України, наукових програм національного та регіонального значення. Наукові результати дисертанта враховані при підготовці звітів

за науково-дослідними роботами, що виконуються в ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Зокрема, до звіту за темою “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер держреєстрації 0103U006965) увійшли висновки дисертанта щодо розвитку класифікації банків з іноземним інвестором; за темою “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер держреєстрації 0109U006782) – пропозиції щодо удосконалення системи регулювання діяльності ІБК в Україні; за темою “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер держреєстрації 0107U0123112) – щодо формалізації впливу ІБК на розвиток конкуренції та концентрації у вітчизняній БС, її ліквідність, капіталізацію, а також обґрунтування гранично припустимого рівня ІБК з точки зору забезпечення фінансової стійкості БС.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток науково-методичних положень обґрунтування впливу ІБК на розвиток БС та економіки України, а також організаційних засад функціонування та регулювання діяльності БК на вітчизняному ринку банківських послуг.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки і вирішення таких завдань:

- розвинути класифікаційні ознаки банків з іноземним інвестором;
- узагальнити стратегії та мотиви діяльності БК; організаційні форми трансформації ІБК;
- дослідити роль та місце ІБК в процесах фінансової глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції, виявити стадію розвитку інтернаціоналізаційних процесів у БС України;
- порівняти банки з іноземним та вітчизняним капіталом за ефективністю діяльності та ліквідністю;
- розвинути періодизацію процесу експансії ІБК в Україну, обґрунтувати її позитивні та негативні наслідки;
- поглибити науково-методичні засади та провести розрахунки щодо оцінювання впливу ІБК на розвиток конкуренції в БС країн Європи та України;
- формалізувати вплив ІБК на розвиток БС та національної економіки України;
- розвинути методичні підходи до оцінювання оптимальної частки ІБК в БС України в контексті забезпечення її фінансової стійкості;
- узагальнити досвід регулювання участі ІБК в БС країн світу;
- удосконалити систему регулювання діяльності БК в Україні;
- обґрунтувати вплив державної грошово-кредитної політики (її інструментів) на масштаби участі іноземного капіталу в БС.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між учасниками ринку банківських послуг в процесі входження, діяльності та виходу БК з нього, а також регулювання їх діяльності.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення та організаційні засади функціонування та регулювання іноземного капіталу в БС України.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дисертаційного дослідження склали фундаментальні положення економічної теорії, теорії грошей та кредиту, фінансового посередництва та банківської справи, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені проблемам функціонування БК. У процесі вирішення завдань дослідження використовувалися наступні методи наукового пізнання: логічне узагальнення та наукова абстракція (при уточненні категоріального апарату); кореляційний, регресійний і порівняльний аналізи (при дослідженні впливу ІБК на розвиток БС та економіки в Україні та інших країнах); системно-структурний аналіз (при періодизації процесу експансії ІБК в Україну); факторний аналіз, синтез, стандартизація та ранжування показників (при формалізації впливу ІБК на розвиток конкуренції в БС країн Європи та України); методи експертних оцінок, індексний, групувань (при дослідженні системи та інструментарію регулювання діяльності БК в Україні).

Інформаційно-фактологічну основу дослідження склали: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, звітні дані Національного банку України, Асоціації українських банків та Незалежної асоціації банків України, Державної служби статистики України, публічна звітність банків України; аналітичні огляди міжнародних фінансово-кредитних інституцій, в тому числі МВФ та Світового банку; наукові публікації вітчизняних та закордонних дослідників, присвячені діяльності БК.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розвитку науково-методичних та організаційних засад функціонування та регулювання іноземного капіталу в банківській системі України.

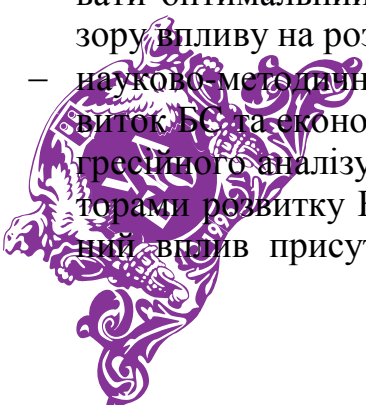
Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

- запропоновано науково-методичні засади обґрунтування частки активів БК в сукупних активах БС країни, що забезпечує найбільший рівень фінансової стійкості БС. На основі застосування методу подвійного пошуку та побудови однофакторної нелінійної моделі кількісно оцінено допустимі граничні межі та оптимальний рівень присутності ІБК в Україні;

удосконалено:

- формалізацію впливу ІБК на рівень міжбанківської конкуренції в Україні, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено шляхом побудови поліноміальних залежностей індексу концентрації активів банків та процентного спреда від частки ІБК в сукупному капіталі банків, що дозволило обґрунтувати оптимальний рівень участі іноземного капіталу в БС України з точки зору впливу на розвиток конкурентних відносин;
- науково-методичний підхід до обґрунтування напрямків впливу ІБК на розвиток БС та економіки України, що здійснено на основі кореляційного та регресійного аналізу залежності між часткою активів БК та окремими індикаторами розвитку БС та економіки в цілому. Це дозволило виявити позитивний вплив присутності ІБК в БС України на рівень фінансової глибини

економіки, довіру населення до БС, кредитну активність банків по відношенню до домогосподарств, рівень кредитування нерезидентів, фінансування імпорту; негативний вплив – на рівень ліквідності БС; неоднозначний вплив (до і після світової фінансової кризи) – на якість кредитного портфеля банків та рівень їх прибутковості, капіталізацію БС, рівень витрат із трансформації заощаджень населення в кредити та інвестиції;

- методичну базу обґрунтування впливу режиму валютного курсу як інструмента державної грошово-кредитної політики, на масштаби участі іноземного капіталу в БС країни шляхом побудови однофакторних залежностей індикаторів руху транскордонних фінансових потоків (приплив і відтік прямих іноземних інвестицій, обсяг консолідованих зовнішніх вимог до банків, відношення короткострокового боргу до загальних резервів країни, частка короткострокового боргу в загальному боргу країни) від ступеня лібералізації режимів валютного курсу, які застосовувалися в країнах Східної Європи та СНД;

набули подальшого розвитку:

- методичні засади типізації банків з іноземним інвестором, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено за критеріями: 1) приналежність інвестора до фінансового сектора будь-якої країни; 2) частка участі іноземного інвестора у капіталі банку; 3) резидентність інвестора, що приймає стратегічні рішення в банку та здійснює фактичний контроль за їх виконанням. Це дозволило виділити та обґрунтувати специфічні особливості: банків без істотної участі іноземного інвестора, банків з істотною участю іноземного інвестора, банків під контролем іноземного інвестора, іноземних банків, банків із псевдоіноземним інвестором;
- науково-методичні засади реформування системи регулювання діяльності БК в Україні, що відрізняється від існуючих 1) орієнтацією лише на той інструментарій, що може бути застосований в межах зобов'язань, прийнятих Україною при вступі до СОТ; 2) диференціацією регуляторних заходів для всіх стадій присутності БК на ринку банківських послуг (входження, діяльність та вихід); 3) орієнтацією на врахування національних економічних інтересів;
- періодизація процесу експансії БК в Україну, особливістю якої є її початок з моменту фактичної появи першого БК в Україні, а не з моменту створення БС України, а також врахування сучасних тенденцій щодо активізації процесів перетворення БК на банки з псевдоіноземним інвестором.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що обґрунтовані в роботі теоретичні положення доведено до рівня методичних і практичних рекомендацій. Пропозиції автора щодо формалізації впливу БК на розвиток БС та економіки можуть бути використані в поточній діяльності НБУ для удосконалення існуючих механізмів регулювання та нагляду за діяльністю БК у контексті розробки державних програмних документів щодо стратегії забезпечення фінансової стійкості БС та фінансової безпеки економіки.

Висновки та рекомендації дисертанта щодо особливостей функціонування БК в Україні та специфіки врахування ризиків БК в наглядовій роботі впроваджено в діяльність Управління Національного банку України

у Дніпропетровській області (довідка від 11.05.2012 № 12-132/7356); щодо кількісних оцінок впливу ІБК на рівень фінансово-економічного розвитку економіки регіонів України – у діяльність Управління Національного банку України у Сумській області (довідка від 16.05.2012 № 2279-12/318); щодо оцінки впливу ІБК на показники економічного розвитку регіону – в діяльність головного управління економіки Сумської обласної державної адміністрації (довідка від 08.05.2012 № 337-18/14); щодо впливу ІБК на рівень конкуренції на ринку банківських послуг України – в діяльність ПАТ “ВТБ БАНК” (довідка від 21.05.2012 № 153-14/218); щодо коригування стратегії діяльності ІБК з урахуванням специфічних ризиків на ринку банківських послуг України – в діяльність СВ ПАТ “КРЕДОБАНК” (довідка від 15.05.2012 № С 19-115/282).

Одержані дисертантом наукові результати використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін: “Банківський нагляд”, “Банківська система”, “Банківська справа” (акт від 08.05.2012).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є завершеною, самостійно виконаною науковою працею. Наукові положення, які виносяться на захист, відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані у дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися, обговорювалися і отримали схвальну оцінку на науково-практичних конференціях, серед яких: XIII Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (2010 р., м. Суми); VI Міжнародна науково-практична конференція “Поглед вєрху световната наука – 2010” (2010 р., м. Софія, Болгарія); III Міжнародна науково-практична конференція “Проблеми формування нової економіки XXI століття” (2010 р., м. Дніпропетровськ); міжнародні науково-практичні конференції “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (2011–2012 рр., м. Суми); П’ята всеукраїнська наукова інтернет-конференція “Сучасна наука в мережі Інтернет” (2011 р., м. Тернопіль); VI Міжнародна науково-практична конференція “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (2011 р., м. Черкаси).

Публікації. Основні наукові положення, рекомендації та висновки дисертанта опубліковано у 19 наукових працях загальним обсягом 6,79 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,33 друк. арк., у тому числі: підрозділи у 3 колективних монографіях, 9 статей у журналах і збірниках наукових праць, що є фаховими з економіки; 7 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації складає 305 сторінок, у тому числі: основного тексту 222 сторінки, 44 таблиці, 48 рисунків, 7 додатків, список використаних джерел з 214 найменувань.

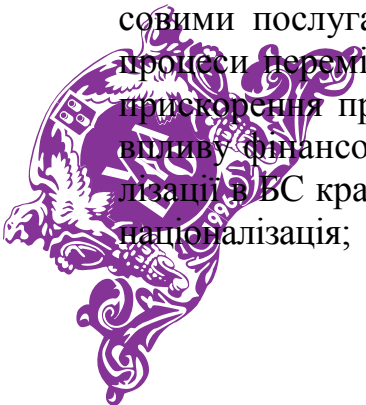
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі **“Теоретичні засади та практичні особливості участі іноземного капіталу в банківській системі країни”** поглиблено типологію банків з іноземним інвестором; узагальнено стратегії, мотиви, способи та організаційні форми функціонування БК в Україні та світі; досліджено місце ІБК в процесах фінансової глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції; розвинуто періодизацію процесу експансії ІБК в Україну; обґрунтовано її позитивні та негативні наслідки для розвитку БС та економіки України.

У науковому термінологічному обігу перебуває значна кількість понять, що визначають специфіку функціонування ІБК залежно від стратегій, мотивів, способів та форм його входження на ринок (наприклад, “іноземний банк”, “банк з іноземним капіталом”, “псевдоіноземний банк”, “транснаціональний банк”, “мультинаціональний банк” та ін.), але як встановлено автором, узгодженість у їх трактуванні на сьогодні відсутня. Більшість науковців розмежовують ці поняття переважно за формою руху ІБК за національні межі (пайова або боргова), географічним розташуванням центрального офісу банків, присутністю дочірніх структур або філій банків на території приймаючої країни, розміром мінімальної частки статутного капіталу банку, що належить іноземному інвестору, формою інвестування (пряме або портфельне), резидентністю власників тощо. Зауважимо, що у вітчизняному нормативно-правовому полі використовується лише поняття “банк з іноземним капіталом” (банк, в якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 %), що суттєво обмежує можливості диференціації заходів регуляторного впливу. Автором розвинуто підхід до виокремлення типів банків з іноземним інвестором (табл. 1) та виділено специфічні особливості цих банків з точки зору застосування заходів регуляторного впливу.

У роботі досліджено найбільш поширені стратегії функціонування БК (ринкової потужності, ефективності та вичікування); способи їх входження на ринок країни (злиття, придбання іноземними інвесторами контрольних або міноритарних пакетів акцій, створення дочірніх структур, відкриття філій, відділень та представництв іноземних банків); мотиви територіальної експансії ІБК (ефект масштабу, синергетичний ефект, слідування за клієнтами, отримання нових можливостей для бізнесу, географічна диверсифікація ризиків, пошук більш сприятливих регуляторних умов діяльності, збільшення ринкової вартості, зниження податкового навантаження, мотиви неекономічного характеру тощо).

Інтернаціоналізація економічних відносин, лібералізація торгівлі фінансовими послугами та інтеграційні процеси в світовій економіці активізували процеси переміщення ІБК за національні кордони, що створило підґрунтя для прискорення процесів фінансової глобалізації. У роботі досліджено напрямки впливу фінансової глобалізації на БС та стадії розвитку процесів інтернаціоналізації в БС країн світу та України: 1) деінтернаціоналізація; 2) обмежена інтернаціоналізація; 3) лібералізація руху банківського капіталу; 4) наступально-

кредитна інтернаціоналізація. Автор стверджує, що БС України перебуває на третій стадії, що об'єктивно обумовлює переважання обсягів експансії ІБК в Україну над обсягами присутності вітчизняного банківського капіталу на зарубіжних ринках.

Таблиця 1 – Класифікація банків з іноземним інвестором в Україні

Критерій класифікації	Види банків з іноземним інвестором в Україні				
	Банк без істотної участі іноземного інвестора	Банки з іноземним капіталом			
		Банк з істотною участю іноземного інвестора	Банк під контролем іноземного інвестора	Іноземний банк	Банк з псевдоіноземним інвестором
Іноземний інвестор	1. Фізичні особи. 2. Юридичні особи, діяльність яких пов'язана з наданням фінансових послуг. 3. Юридичні особи, діяльність яких не пов'язана з наданням фінансових послуг	1. Фізичні особи. 2. Юридичні особи, діяльність яких не пов'язана з наданням фінансових послуг	Юридичні особи, діяльність яких пов'язана з наданням фінансових послуг (банк, фінансова компанія, фінансовий конгломерат тощо)	1. Фізичні особи. 2. Юридичні особи, діяльність яких пов'язана з наданням фінансових послуг. 3. Юридичні особи, діяльність яких не пов'язана з наданням фінансових послуг	
Частка іноземного інвестора (пряма або опосередкована) у капіталі банку	Менше 10 %	Від 10 до 50 %	Більше 50 %		Більше 10 %
Резидентність інвестора, що приймає стратегічні рішення в банку та здійснює фактичний контроль за їх виконанням	Резиденти	Резиденти. Нерезиденти лише мають вплив на прийняття рішень	Нерезиденти		Резиденти
Приклад банків	Відсутня офіційна інформація	ПАТ "Дельта Банк", ПАТ АКБ "Індустріалбанк", ПАТ "Банк Золоті Ворота"	ПАТ Банк "Контракт", ПАТ Банк "Траст"	ПАТ "Райффайзен Банк Аваль", ПАТ "ОТП Банк", ПАТ "Ерсте Банк"	ПАТ КБ "НАДРА", ПАТ КБ "Приватбанк", ПАТ КБ "Експобанк", ПАТ "ДІВІБАНК"

Проведений у роботі ретроспективний аналіз діяльності БК в Україні дозволив виокремити такі основні етапи експансії іноземних інвесторів у вітчизняну БС:

1) 1993–1998 рр. – входження іноземних інвесторів на ринок банківських послуг та становлення діяльності БК в Україні (входження ІБК в БС України переважно шляхом не злиття або купівлі вітчизняних банків, а створення іноземних банків, які спеціалізувалися на обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності нерезидентів та здійсненні спекулятивних операцій з ОВДП, поступове зростання частки іноземних інвесторів у капіталі банків України (%): 1993 р. – близько 0; 1994 р. – 0,55; 1995 р. – 0,38; 1996 р. – 1,55; 1997 р. – 6,22; 1998 р. – 9,09);

2) 1999–2004 рр. – укріплення позицій БК на ринку банківських послуг України (розширення спектра послуг БК, входження нових іноземних інвесторів у БС України переважно шляхом поглинання невеликих вітчизняних банків, зменшення кількості БК внаслідок виходу з ринку спекулятивно налаштованих

інвесторів, розширення філіальної мережі БК, незначна варіативність частки іноземних інвесторів у капіталі банків України (%): 1999 р. – 11,53; 2000 р. – 11,24; 2001 р. – 12,04; 2002 р. – 13,70; 2003 р. – 11,30; 2004 р. – 9,60);

3) 2005 р. – I–III квартали 2008 р. – інтенсивна експансія БК в Україну (зростання кількості укладених угод купівлі іноземними інвесторами великих пакетів акцій вітчизняних банків (навіть з першої групи за класифікацією НБУ), універсалізація послуг БК, кредитна експансія БК на ринки іпотечного та споживчого кредитування за рахунок дешевих валютних ресурсів материнських структур, стрімке зростання частки іноземних інвесторів у капіталі банків України (%): 2005 р. – 19,50; 2006 р. – 27,60; 2007 р. – 35,00; 2008 р. – 36,70);

4) IV квартал 2008 р. – 2009 р. – діяльність БК в Україні під час світової фінансової кризи (скорочення в БК адміністративних витрат та витрат на персонал, згортання програм кредитування або встановлення більш жорстких умов кредитування, реорганізація філіальної мережі, отримання фінансової допомоги від материнських структур, концентрація на роботі з проблемною заборгованістю, незначне скорочення частки іноземних інвесторів у капіталі банків України – до 35,80 % в 2009 р.);

5) 2010–2012 рр. – вихід іноземних інвесторів з ринку та масове входження псевдоіноземних інвесторів на ринок банківських послуг України (реорганізація філіальної мережі БК, переорієнтація на кредитування великих корпоративних клієнтів та мікрокредитування. Формальне збільшення частки іноземного капіталу в БС України (2010 р. – 40,60 %; 2011 р. – 41,90 %; I половина 2012 р. – 41,20 %) фактично відображає рух не стільки іноземного, скільки псевдоіноземного банківського капіталу, оскільки одночасно мають місце дві протилежні тенденції: з одного боку – вихід окремих іноземних інвесторів з вітчизняного ринку банківських послуг; з іншого боку – стрімке зростання на ньому кількості банків з псевдоіноземним інвестором).

Такий підхід до виокремлення етапів експансії БК в Україну відрізняється від існуючих: 1) початком періодизації з моменту фактичної появи першого БК в Україні (1993 р.), а не з моменту створення БС України (1991 р.); 2) виокремленням етапу, який відображає тенденції щодо активізації створення банків з псевдоіноземним інвестором в Україні.

У роботі узагальнено позитивні та негативні наслідки експансії БК на розвиток БС та національних економік різних країн світу, а також перевірено відповідність виявлених тенденцій вітчизняним реаліям (табл. 2).

Проведений аналіз показав, що в 2003–2011 рр. за рядом показників (зокрема, ROE, ROA, показниками ліквідності, часткою резервів під відшкодування витрат за кредитними операціями в активах банків тощо) БК відставали від банків з вітчизняним капіталом, незважаючи на їх доступ до більш дешевих кредитних ресурсів та підтримку материнських структур.

Таблиця 2 – Відповідність вітчизняних тенденцій щодо наслідків впливу ІБК на розвиток БС та економіки загальносвітовим тенденціям

Позитивні наслідки	НВ*	Негативні наслідки	НВ
Зростання фінансової глибини економіки	так	Можливість втрати економічного суверенітету країни	ні
Підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни	так	Загроза для економічної безпеки країни	так
Посилення конкуренції на ринку банківських послуг	так	Підвищення рівня доларизації економіки	так
Підвищення фінансової стійкості БС	ні	Загострення економічних, соціальних і політичних проблем	так
Покращення системи корпоративного управління в банках	так	Розбалансування зовнішньоторговельного балансу	так
Зростання рівня впровадження інновацій у банках	так	Розбіжність інтересів іноземних та вітчизняних банків	ні
Підвищення рівня капіталізації БС	ні	Несумісність зарубіжних та вітчизняних банківських технологій	ні
Покращення системи банківського регулювання, нагляду та контролю	ні	Загострення проблем у системі корпоративного управління в банках	ні
		Зниження фінансової стійкості БС	так
		Ускладнення системи банківського регулювання, нагляду та контролю	ні

*НВ – наявність відповідності

У другому розділі **“Науково-методичні засади оцінювання впливу іноземного банківського капіталу на розвиток економіки та банківської системи України”** обґрунтовано вплив ІБК на розвиток конкурентних відносин між банками, а також загальні характеристики розвитку БС та економіки України, розраховано оптимальну частку ІБК у контексті забезпечення фінансової стійкості БС України.

Автором досліджено специфічні особливості функціонування ІБК на ринках країн Євросоюзу. В цілому питома вага активів БК у сукупних активах БС цих країн є незначною – 19,17%. В той же час у роботі встановлено, що серед 27 країн Євросоюзу можна виокремити дві стійкі сукупності країн, у БС яких за 2001–2011 рр. частка ІБК практично не змінювалась. Перша група – це 9 країн – донорів ІБК (Австрія, Німеччина, Португалія, Швеція, Італія, Іспанія, Греція, Данія, Кіпр), в яких середня частка активів БК в активах БС складає 12,98%. Друга група – це 13 країн – реципієнтів ІБК (Болгарія, Естонія, Ірландія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Польща, Румунія, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Чехія), в яких середня частка активів БК в активах БС складає 71,77%. Автор стверджує про вичерпання можливостей ринків країн Євросоюзу – реципієнтів ІБК з точки зору подальшого зростання присутності ІБК на них. Країни Євросоюзу (донори ІБК) в подальшому будуть орієнтуватися на ринки нових країн, тому поточні тенденції згортання в Україні діяльності багатьох БК слід вважати тимчасовими.

Регресійний аналіз, проведений з метою формалізації впливу частки активів іноземних банків та банків під контролем іноземного інвестора в активах БС 27 країн Євросоюзу на рівень конкуренції (вимірювався індексом Херфіндала-Хіршмана) за 2004–2010 рр., дозволяє стверджувати про відсутність єдиної, чітко вираженої тенденції: у 9 країнах зростання ІБК знижує рівень концентрації

Таблиця 3 – Результати формалізації впливу ІБК на окремі індикатори розвитку БС та економіки України в цілому за 2002–2011 рр.

Індикатори розвитку БС та економіки України в цілому, вплив на які досліджувався / прогнозований напрямок впливу	Показники для перевірки впливу	Очікувана залежність (кореляція)	Коефіцієнти кореляції між відповідним показником та часткою ІБК у БС України		Лінійна залежність	Коефіцієнт детермінації	Значимість зв'язку (при рівні значущості $\alpha=0,05$)
			2002-2008 рр.	2002-2011 рр.			
Фінансова глибина економіки / підвищує	Активи БС / ВВП Сукупні кредити / ВВП Сукупні депозити / ВВП	Позитивна	0,953 0,944 0,915	94,2 91,8 91,7	$Y=2,243x+0,107$ $Y=1,654x+0,043$ $Y=0,56x+0,168$	0,888 0,843 0,841	Значний
Довіра населення до банківського сектора / підвищує	Депозити "до запитання" / Строкові депозити М1 / М3 Грошова маса / грошова база	Від'ємна Від'ємна Позитивна	-0,894 -0,840 0,892	-0,795 -0,815 0,844	$Y=-0,953x+0,874$ $Y=-0,369x+0,604$ $Y=1,635x+2,098$	0,632 0,664 0,712	Значний
Рівень витрат, пов'язаних з трансформацією заощаджень у кредити та інвестиції / знижує	Чиста процентна маржа	Від'ємна	-0,292	0,113	$Y=0,418x+5,341$	0,013	Незначний
Кредитна активність банків до домогосподарств / прогноз відсутній	Кредити домогосподарствам / ВВП Сложивчі кредити / Активи БС	Не визначена	0,960 0,888	0,852 0,508	$Y=0,668x-0,035$ $Y=0,185x+0,078$	0,727 0,258	Значний Незначний
Фінансування імпорту / підвищує	Кредити нерезидентам / ВВП Імпорт / Експорт	Позитивна Позитивна	0,942 0,980	0,738 0,144	$Y=0,037x+0,001$ $Y=0,645x+0,854$	0,545 0,767	Значний
Якість кредитного портфеля банків / підвищує	Проблемні кредити / Активи	Негативна	-0,763	0,503	$Y=0,152x+0,01$	0,253	Незначний
Прибутковість банківської діяльності / знижує	ROA ROE	Негативна Негативна	0,816 0,924	-0,525 -0,511	$Y=-4,225x+0,276$ $Y=-0,471x+0,141$	0,276 0,261	Незначний
Капіталізація банківської системи / підвищує	Адекватність регулятивного капіталу	Позитивна	-0,717	0,124	$Y=0,011x+0,13$	0,015	Незначний
Ліквідність банківської системи / знижує	Ліквідні активи / Сукупні активи Кредити / Депозити	Негативна Позитивна	-0,434 0,848	-0,517 0,829	$Y=-0,141x+0,27$ $Y=2,551x+0,668$	0,267 0,687	Незначний Значний

National Bank of Ukraine

Аналіз даних, представлених у табл. 3, дозволив стверджувати, що незалежно від кризових явищ зростання рівня ІБК в Україні: підвищує рівень фінансової глибини економіки, довіру населення до БС, кредитну активність банків по відношенню до домогосподарств, рівень кредитування нерезидентів, фінансування імпорту; зменшує рівень ліквідності БС, особливо у частині співвідношення кредитів та депозитів. Вплив ІБК на якість кредитного портфеля банків та рівень їх прибутковості до 2008 р. був позитивним, а після 2008 р. став негативним; на капіталізацію БС – до кризи був негативним, а після неї вплив чітко не простежується; на рівень витрат із трансформації заощаджень населення в кредити та інвестиції – не вдалося чітко визначити зв'язок.

При дослідженні взаємозв'язку між часткою ІБК в БС та часткою проблемних кредитів було виявлено, що між даними показниками існує дворічний лаг, обумовлений особливостями обліку та визнання проблемної заборгованості. При врахуванні цього факту має спостерігатися лінійна залежність виду $Y=0,282x-0,009$, коефіцієнт детермінації при цьому складає 0,683, а фактичне значення критерію Фішера (17,27) більше за табличне (5,32).

При дослідженні проблеми фінансової безпеки науковці досить часто зосереджують увагу на необхідності обмеження обсягів експансії ІБК на вітчизняний ринок банківських послуг, виходячи з тих загроз, які він несе для фінансової стійкості БС. Для визначення оптимальної частки ІБК в Україні саме з цих позицій автором застосовано метод подвійного пошуку, вихідною базою для застосування якого стала побудована однофакторна нелінійна залежність індикатора фінансової стійкості БС (*Z-statistic*), що традиційно застосовується МВФ, від частки активів БК у сукупних активах БС у відповідний період (LFC_{At}) за 2002–2011 рр.:

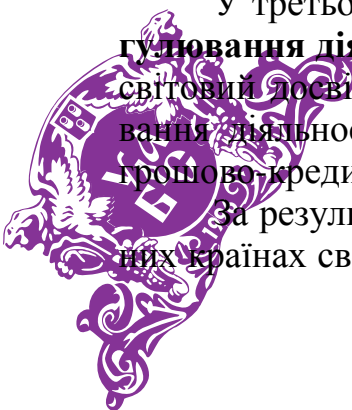
$$Z\text{-statistic} = 45,33 - 4,406 \cdot LFC_{At} + 0,088 \cdot LFC_{At}^2 - 0,001 \cdot LFC_{At}^3 + 17,989 \cdot \ln(LFC_{At}). \quad (1)$$

Перевірка адекватності даної залежності показала її статистичну значущість.

Застосування методу подвійного пошуку передбачає покрокову зміну максимального та мінімального рівнів LFC_{At} до тих пір, поки не буде встановлено такий діапазон граничних значень, при якому рівень фінансової стійкості БС виявиться найвищим. У результаті дослідження автор дійшов висновку, що найвищий за 2002–2011 рр. рівень фінансової стійкості БС України ($Z\text{-statistic} = 51,69$) досягається при перебуванні частки активів БК у сукупних активах БС у таких межах: $0,026 \leq LFC_{At} \leq 0,091$. Найбільше ж розрахункове значення показника $Z\text{-statistic} = 54,08$ за досліджуваний період відповідає рівню $LFC_{At} = 0,05$.

У третьому розділі “**Розвиток методичних та організаційних засад регулювання діяльності банків з іноземним капіталом в Україні**” узагальнено світовий досвід регулювання участі ІБК в БС; удосконалено систему регулювання діяльності БК в Україні; обґрунтовано вплив інструментів державної грошово-кредитної політики на масштаби участі іноземного капіталу в БС.

За результатами узагальнення досвіду регулювання участі ІБК у БС в різних країнах світу автором виокремлено чотири групи країн за рівнем обмежень

щодо участі ІБК в БС: 1) країни з повною відсутністю таких обмежень (Україна, Нова Зеландія, Чехія та ін.); 2) країни, в яких ці обмеження носять неявний характер, наприклад, окрема звітність БІК перед центральним банком, вимоги щодо вступу до саморегульованих асоціацій банків або інтеграційних структур (Швейцарія, Японія та ін.); 3) країни, в яких БС є частково відкритою для входження ІБК, що регулюється, наприклад, шляхом встановлення граничної частки участі іноземного інвестора в статутному капіталі банків, заборони на відкриття філій іноземних банків, на обслуговування іноземним банком рахунків резидентів, на участь іноземних інвесторів у приватизації державних банків, на надання державної підтримки БІК (Казахстан, Росія та ін.); 4) країни, БС яких є повністю закритою для входження ІБК (Болівія, Гватемала, Ямайка та ін.).

Враховуючи високий рівень зобов'язань щодо лібералізації ринку фінансових послуг, що взяла на себе Україна при вступі до СОТ, і як наслідок – обмеження можливостей застосування адміністративних інструментів для регулювання процесів входження, діяльності та виходу БІК з ринку, автором розроблено систему регулювання всіх стадій їх присутності на вітчизняному ринку з урахуванням національних економічних інтересів (рис. 2). Такий підхід орієнтований лише на той інструментарій регулювання ІБК, який може бути застосований в межах зобов'язань, прийнятих Україною при вступі до СОТ.

Значний вплив на масштаби участі іноземного капіталу в банківській системі України мають інструменти державної грошово-кредитної політики, які застосовуються НБУ. Автором визначено напрямки впливу на рух ІБК та обмеження застосування таких монетарних інструментів, як: операції РЕПО, норми обов'язкового резервування, нормативи капіталізації, депозити в НБУ, допуск на вітчизняний ринок цінних паперів іноземних емітентів, депозитні вимоги на зовнішні запозичення, валютні свопи, створення стабілізаційного фонду. Особливу увагу в роботі приділено дослідженню впливу таких інструментів, як волатильність валютного курсу та його режиму, причому якщо вплив першого з них багаторазово було доведено в економічних дослідженнях, то вплив другого є неочевидним та до сьогодні не підтверджений емпірично.

З метою обґрунтування того, що вибір режиму валютного курсу напряму може бути використано центральним банком країни як інструмент регулювання обсягів експансії ІБК в країну, автором побудовано однофакторні залежності п'яти індикаторів руху ІБК (приплив і відтік прямих іноземних інвестицій, обсяг консолідованих зовнішніх вимог до банків, відношення короткострокового боргу до загальних резервів країни, частка короткострокового боргу в загальному боргу країни) від ліберальності режимів валютного курсу, що застосовувалися в 17 країнах Східної Європи та СНД протягом 2000–2010 рр. (рис. 3).

Перевірка адекватності даних залежностей показала їх статистичну значущість. Як видно з рис. 3, волатильність транскордонних фінансових потоків напряму залежить від жорсткості режиму валютного курсу в досліджуваних країнах. Це має бути враховано НБУ при формуванні основних засад грошово-кредитної політики України.

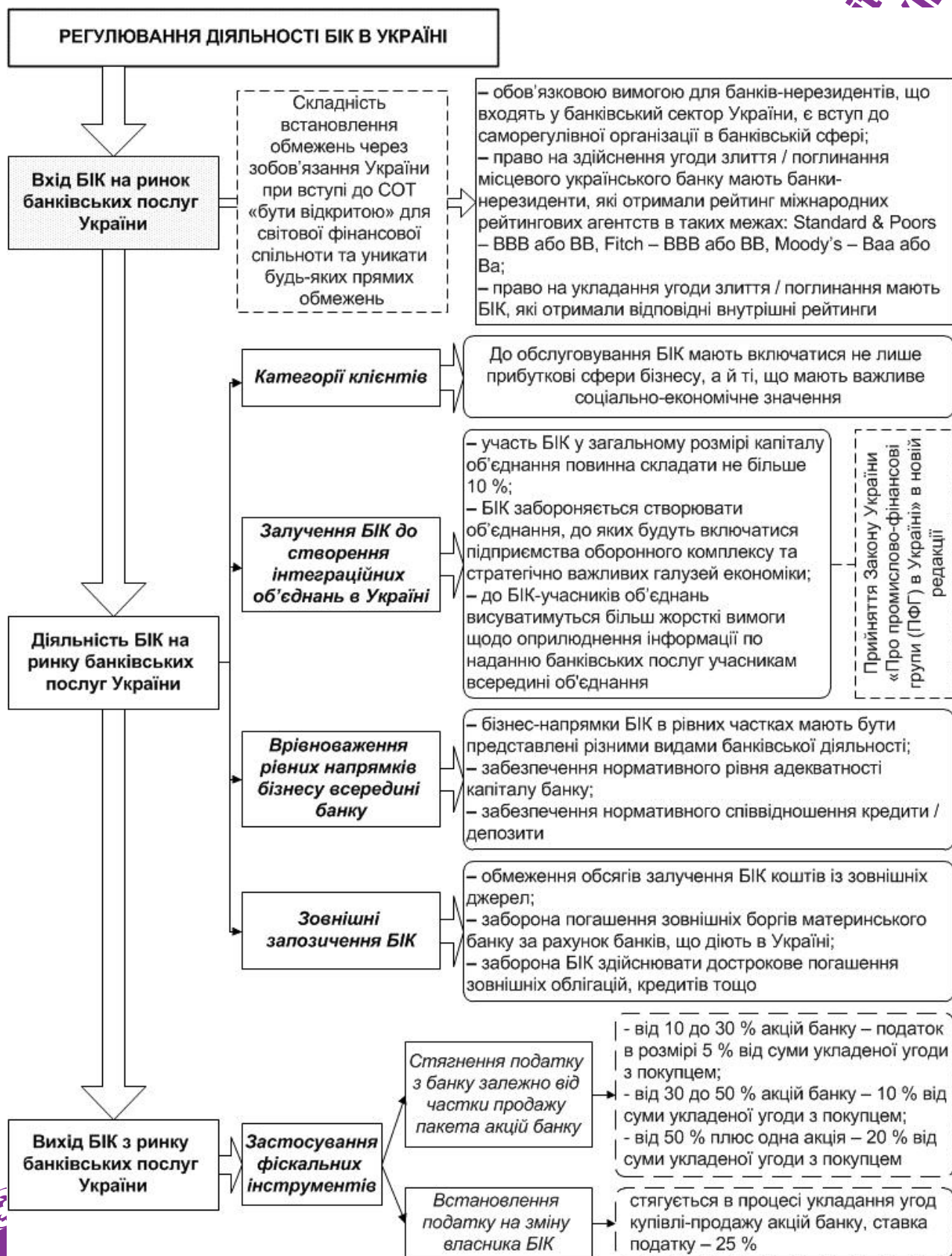
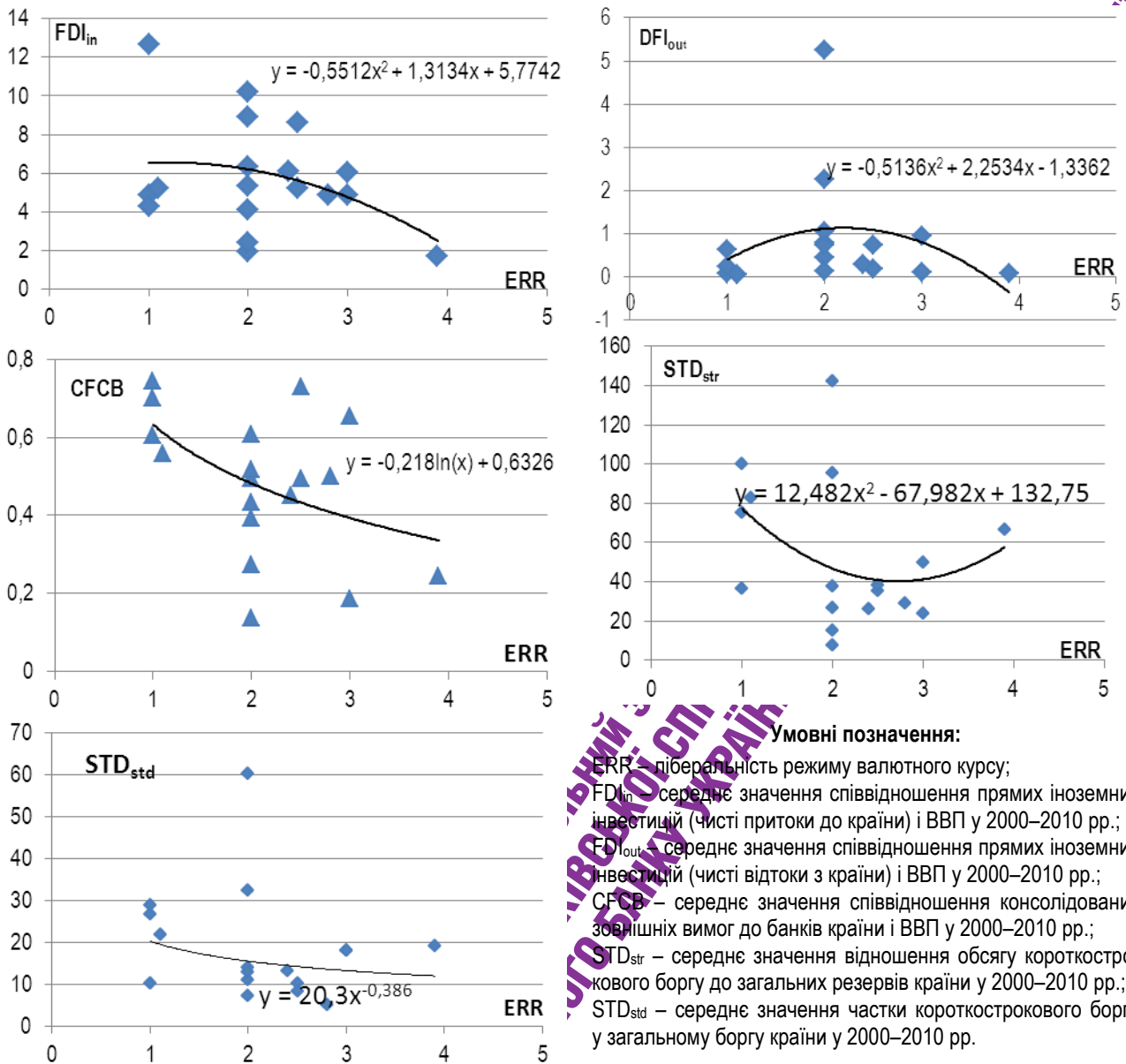

Рисунок 2 – Система регулювання діяльності БІК в Україні

Рисунок 3 – Однофакторні залежності індикаторів руху ІБК від ліберальності режимів валютного курсу, що застосовувалися в країнах Східної Європи та СНД протягом 2000–2010 рр.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладної задачі, що полягає в удосконаленні науково-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо функціонування та регулювання іноземного капіталу в БС України.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Узагальнення категоріально-понятійного апарату в сфері дослідження форм функціонування та руху ІБК свідчить про його термінологічну невпорядкованість та несистемність, що обумовлює неузгодженість при застосуванні заходів регуляторного впливу. Всю сукупність банків з іноземним інвестором можна

об'єднати в дві групи: 1) банки без істотної участі іноземного інвестора, 2) банки з іноземним капіталом, в межах якої можна виокремити банки з істотною участю іноземного інвестора, банки під контролем іноземного інвестора, іноземні банки, банки з псевдоіноземним інвестором. Такий поділ здійснено за критеріями: 1) приналежність інвестора до фінансового сектора будь-якої країни, 2) частка участі іноземного інвестора у капіталі банку; 3) резидентність інвестора, що приймає стратегічні рішення в банку та здійснює фактичний контроль за їх виконанням.

2. Найчастіше науковці датують початок процесу експансії ІБК в Україну 1991 роком, тобто моментом створення вітчизняної БС, тоді як більш доцільно розпочинати періодизацію з 1993 р. – моменту фактичної появи першого БІК в Україні. Загалом можна виокремити п'ять етапів розвитку ІБК в Україні, причому останній (2010–2012 рр.) характеризується одночасною наявністю двох протилежних тенденцій: вихід окремих іноземних інвесторів з вітчизняного ринку банківських послуг та стрімке зростання кількості банків з псевдоіноземним інвестором.

3. Можливості ринків країн Євросоюзу, які є реципієнтами ІБК, з точки зору подальшого зростання присутності ІБК на них на сьогодні вже вичерпані. Поточні тенденції згортання в Україні діяльності багатьох БІК слід вважати тимчасовими. Дослідження БС 27 країн Євросоюзу за 2004–2010 рр. дозволило стверджувати про відсутність єдиної, чітко вираженої тенденції впливу ІБК на рівень конкуренції: у 9 країнах його зростання знижує рівень концентрації активів (підвищує рівень конкуренції); в 11 країнах – навпаки; для 11 країн побудовані залежності виявилися неадекватними. Аналіз впливу ІБК на індекс концентрації активів банків та процентний спред в Україні за період 1993–2010 рр. показав, що при перевищенні часткою ІБК в БС України граничного рівня у 30 % БІК починають негативно впливати на розвиток конкурентних відносин на ринку банківських послуг.

4. Кореляційний і регресійний аналіз впливу ІБК на окремі індикатори розвитку БС та економіки України в цілому за 2002–2008 рр. та 2002–2011 рр. показав, що незалежно від кризових явищ ІБК в Україні: підвищує рівень фінансової глибини економіки, довіру населення до БС, кредитну активність банків по відношенню до домогосподарств, рівень кредитування нерезидентів, фінансування імпорту; зменшує рівень ліквідності БС, особливо у частині співвідношення кредитів та депозитів. Вплив ІБК на якість кредитного портфеля банків та рівень їх прибутковості до 2008 р. був позитивним, а після 2008 р. став негативним; на капіталізацію банківської системи – до кризи був негативним, а після неї вплив чітко не простежується; на рівень витрат по трансформації заощаджень населення в кредити та інвестиції – не вдалося чітко визначити зв'язок.

5. На основі побудованої однофакторної нелінійної залежності індикатора фінансової стійкості БС від частки активів БІК у сукупних активах БС за 2002–2011 рр. та застосування методу подвійного пошуку дозволило стверджувати, що найвищий за цей період рівень фінансової стійкості БС України (51,69)

досягається при перебуванні частки активів БІК у сукупних активах БС в межах від 0,026 до 0,091. Оптимальний рівень ІБК в Україні складає 0,05.

6. Враховуючи високий рівень зобов'язань щодо лібералізації ринку фінансових послуг, що взяла на себе Україна при вступі до СОТ, і як наслідок – обмеження можливостей застосування адміністративних інструментів для регулювання процесів входження, діяльності та виходу БІК з ринку, розроблено систему регулювання всіх стадій їх присутності на вітчизняному ринку (входження, діяльність та вихід) з урахуванням національних економічних інтересів.

7. Значний вплив на масштаби участі іноземного капіталу в БС України мають монетарні інструменти державної грошово-кредитної політики, які застосовуються НБУ. З метою обґрунтування того, що вибір режиму валютного курсу на пряму може бути використано центральним банком країни як інструмент регулювання обсягів експансії ІБК в країну, побудовано однофакторні залежності п'яти індикаторів руху ІБК (приплив і відтік прямих іноземних інвестицій, обсяг консолідованих зовнішніх вимог до банків, відношення короткострокового боргу до загальних резервів країни, частка короткострокового боргу в загальному боргу країни) від ліберальності режимів валютного курсу, що застосовувалися в 17 країнах Східної Європи та СНД протягом 2000–2010 рр. Аналіз показав, що волатильність транскордонних фінансових потоків на пряму залежить від жорсткості режиму валютного курсу в досліджуваних країнах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Гусев Я. О. Вартість банківського бізнесу як економічна категорія / Я. О. Гусев // Вартість банківського бізнесу [Текст] : монографія / [А. О. Єпіфанов, С. В. Леонов, Й. Хабер та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук С. В. Леонова. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – С. 77–79 (0,14 друк. арк.).
2. Гусев Я. О. Узагальнення науково-методичних підходів до управління ризиками банківської діяльності / В. В. Оніщенко, Я. О. Гусев // Управління ризиками банків : монографія у 2-х томах. Т. 1. Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 283 с. – С. 37–50 (0,82 друк. арк.). *Особистий внесок: узагальнення факторів впливу на систему управління ризиками в банках (0,41 друк. арк.).*
3. Гусев Я. О. Розвиток мотиваційних інструментів держави щодо участі банків у інноваційних процесах / В. В. Оніщенко, Ж. М. Довгань, Я. О. Гусев // Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О. В. Прокопенко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2012. – С. 244–250 (0,61 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтування пропозицій щодо формування диференційованої системи регулювання діяльності різних банків в Україні за допомогою економічних нормативів (0,20 друк. арк.).*

Публікації у наукових фахових виданнях

4. Гусев Я. О. Іноземний капітал в банківській системі: світовий досвід та вітчизняні реалії / Я. О. Гусев // Науковий Вісник ДДМА. – 2010. – № 1(6Е) – С. 285–293 (0,51 друк. арк.).
5. Гусев Я. О. Експансія іноземного капіталу в банківську систему України: сучасний стан, позитивні наслідки та супутні ризики / Я. О. Гусев // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – 2010. – Випуск 30. – С. 358–364 (0,33 друк. арк.).
6. Гусев Я. О. Сезонна компонента при оцінці рівня надійності комерційних банків України / Я. О. Гусев, А. К. Титаренко // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВНЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.13. – С. 308–313 (0,35 друк. арк.). *Особистий внесок: оцінювання сезонної компоненти при побудові рейтингів надійності банків з іноземним капіталом (0,17 друк. арк.).*
7. Гусев Я. О. Особливості функціонування іноземного капіталу на банківському ринку України / Я. О. Гусев // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 247–256 (0,54 друк. арк.).
8. Гусев Я. О. Маркетингові інновації банків з іноземним капіталом в Україні / Я. О. Гусев // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3. – Том 2. – С. 51–158 (0,58 друк. арк.).
9. Гусев Я. О. Вплив світової фінансової кризи на діяльність банків з іноземним капіталом в Україні / Я. О. Гусев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 32. – С. 133–145 (0,60 друк. арк.).
10. Гусев Я. О. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України / Я. О. Гусев // Вісник СумДУ. – (Серія “Економіка”). – 2011. – № 3. – С. 99–105 (0,50 друк. арк.).
11. Гусев Я. О. Вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України / С. Д. Богма, Я. О. Гусев // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – 2012. – Випуск 1(12). – С. 46–50 (0,33 друк. арк.). *Особистий внесок: формалізовано вплив ІБК на індекс концентрації активів банків в Україні (0,17 друк. арк.).*
12. Гусев Я. О. Вплив іноземного капіталу на конкуренцію в банківському секторі України / С. Д. Богма, Я. О. Гусев // Вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1. – С. 71–76 (0,43 друк. арк.). *Особистий внесок: формалізовано вплив частки активів БІК в активах БС України на рівень міжбанківської конкуренції (0,22 друк. арк.).*

Публікації у збірниках матеріалів конференцій

13. Гусев Я. О. Загальні напрямки вирішення проблеми оцінки оптимального рівня конкуренції в банківській системі / С. В. Леонов, Я. О. Гусев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України [Текст] : збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28–29 жовтня 2010 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія

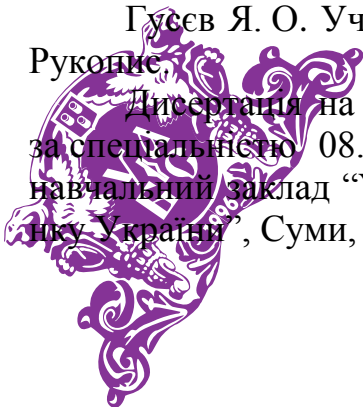

- банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБСНБУ”, 2010. – Т. 2. – С. 125–128 (0,18 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано вплив ІБК на рівень конкуренції між банками в Україні (0,09 друк. арк.).*
14. Гусев Я. О. Методи проникнення іноземного капіталу в банківську систему України / Я. О. Гусев // Матеріали за VI Міжнародна научна практична конференція “Поглед вверху световната наука – 2010” (17–25 декември 2010). Том 1. Икономики. София. “Бял ГРАД-БГ” ООД. – С. 12–15 (0,18 друк. арк.).
  15. Гусев Я. О. Проблеми та перспективи експансії іноземного капіталу в банківську систему України / Я. О. Гусев // Проблеми формування нової економіки XXI століття : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 груд. 2010 р.: В 6 т. Т. 4 : Інвестиційно-інноваційні пріоритети нової постіндустріальної економіки. – Дніпропетровськ : Біла К.О., 2010. – С. 32–35 (0,17 друк. арк.).
  16. Гусев Я. О. Світовий досвід застосування обмежень на доступ іноземного капіталу в банківську систему / Я. О. Гусев // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика [Текст] : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 травня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБСНБУ”, 2011. – Т. 2. – С. 184–186 (0,09 друк. арк.).
  17. Гусев Я. О. Мотиви входження іноземних банків на ринок України / Я. О. Гусев // Сучасна наука в мережі Інтернет : матеріали П’ятої всеукраїнської наукової інтернет-конференції 29–30 вересня 2011 р. – Тернопіль : Тайп, 2011. – С. 32–33 (0,15 друк. арк.).
  18. Гусев Я. О. Негативні наслідки впливу іноземних інвестицій на банківську систему України / Я. О. Гусев // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 20–21 жовтня 2011 р. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2011. – С. 53–54 (0,16 друк. арк.).
  19. Гусев Я. О. Діяльність іноземних банків в Україні під час світової фінансової кризи та у післякризовий період / Я. О. Гусев // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 травня 2012 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБСНБУ”, 2011. – Т. 2. – С. 37–39 (0,12 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Гусев Я. О. Участь іноземного капіталу в банківській системі України. – Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2012.

У дисертаційній роботі розвинуто класифікаційні ознаки типів банків з іноземним інвестором; узагальнено стратегії, мотиви, способи, організаційні форми функціонування ІБК, а також обґрунтовано їх специфіку в Україні; досліджено роль та місце ІБК в процесах фінансової глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції, порівняно банки з іноземним та вітчизняним капіталом за ефективністю діяльності та ліквідністю; розвинуто періодизацію процесу експансії ІБК в Україну, обґрунтовано її позитивні та негативні наслідки; поглиблено науково-методичні засади та проведено розрахунки щодо впливу ІБК на розвиток конкуренції в БС країн Європи та України; формалізовано вплив ІБК на основні індикатори розвитку БС та національної економіки України; розвинуто методичні підходи до оцінювання оптимальної частки ІБК в БС України в контексті забезпечення її фінансової стійкості, узагальнено світовий досвід регулювання участі ІБК в БС; удосконалено систему регулювання діяльності ІБК в Україні; обґрунтовано вплив монетарних інструментів державної грошово-кредитної політики на масштаби участі ІБК в БС України.

Ключові слова: банки, банківська система, іноземний капітал, іноземний інвестор, банки з іноземним капіталом, іноземні банки, іноземний банківський капітал, банк з псевдоіноземним інвестором.

АННОТАЦІЯ

Гусев Я. А. Участие иностранного капитала в банковской системе Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”. Сумы, 2012.

В работе предложена периодизация процесса экспансии иностранного банковского капитала (ИБК) в Украину, особенностью которой является ее начало с момента фактического появления первого банка с иностранным капиталом (БИК) в Украине, а не с момента создания банковской системы (БС) Украины, а также учета современных тенденций по активизации процессов создания банков с псевдоиностраным инвестором.

Выделены следующие типы банков с иностранным инвестором: банки без существенного участия иностранного инвестора, банки с существенным участием иностранного инвестора, банки под контролем иностранного инвестора, иностранные банки, банки с псевдоиностраным инвестором. Такое распределение осуществлено по критериям: 1) принадлежность инвестора к финансовому сектору любой страны, 2) доля участия иностранного инвестора в капитале банка, 3) резидентность инвесторов, принимающих стратегические решения в банке и осуществляющих фактический контроль за их выполнением.

В работе формализовано влияние ИБК на уровень межбанковской конкуренции в Украине путем построения полиномиальных зависимостей доли ИБК в совокупном капитале банков на индекс концентрации активов банков и процентный спред за период 1993–2010 гг., что позволило обосновать оптимальный

уровень участия иностранного капитала в БС Украины с точки зрения влияния на развитие конкурентных отношений.

Обоснованы научно-методические основы оценки уровня доли активов БИК в совокупных активах БС, которая обеспечивает наибольший уровень ее финансовой устойчивости на основе применения метода двойного поиска. Построение однофакторной нелинейной модели позволило количественно оценить допустимые предельные границы и оптимальный уровень ИБК в Украине.

На основе корреляционного и регрессионного анализа зависимости между долей активов БИК и отдельными индикаторами развития БС и экономики Украины за 2002–2008 гг. и 2002–2011 гг. выявлено положительное влияние ИБК на уровень финансовой глубины экономики, доверие населения к БС, кредитную активность банков по отношению к домохозяйствам, уровень кредитования нерезидентов, финансирования импорта; отрицательное – на уровень ликвидности БС; неоднозначное – на качество кредитного портфеля банков и уровень их доходности, капитализацию БС, уровень затрат по трансформации сбережений населения в кредиты и инвестиции.

Обосновано влияние режима валютного курса как монетарного инструмента государственной денежно-кредитной политики на масштабы участия иностранного капитала в БС путем построения функциональных зависимостей индикаторов движения трансграничных финансовых потоков (приток и отток прямых иностранных инвестиций, объем консолидированных внешних требований к банкам, отношение краткосрочного долга к общим резервам страны, доля краткосрочного долга в общем долге страны) от жесткости валютных режимов, которые применялись в странах Восточной Европы и СНГ.

Разработаны предложения по реформированию системы регулирования участия иностранного капитала в БС Украины, которая предусматривает применение только того инструментария, который допустим в пределах обязательств, принятых Украиной при вступлении в ВТО, дифференциацию регуляторных мероприятий для всех стадий присутствия ИБК на рынке (вхождение, деятельность и выход), ориентирована на учет национальных экономических интересов.

Ключевые слова: банки, банковская система, иностранный капитал, иностранный инвестор, банки с иностранным капиталом, иностранные банки, иностранный банковский капитал, банк с псевдоиностраным инвестором.

SUMMARY

Gusev Ya. O. The participation of foreign capital in the banking system of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for a candidate's degree reception of economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Highest Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2012.

The dissertation research is devoted to the development of classification features of types of banks with foreign investor; strategies, motives, methods, organizational

forms of foreign bank capital functioning are generalized, and their specificity in Ukraine is proved; the role and place of the foreign bank capital in the process of financial globalization, internationalization and integration is studied, compared to banks with foreign and domestic capital by performance efficiency and liquidity; periodization of foreign bank capital expansion process into Ukraine is developed, its positive and negative effects are substantiated; methodological bases are deepened and calculations were carried out concerning the influence of foreign bank capital on competition development in the banking sector in Europe and Ukraine; the impact of banks with foreign capital on main indicators of the development of banking system and the national economy of Ukraine; methodological approaches to the assessment of foreign bank capital optimal share in the banking system of Ukraine in the context of its financial soundness providing, global experience of foreign bank capital share regulation participation in banking systems is generalized; regulation system of banks with foreign capital activity in Ukraine is improved; the influence of monetary instruments of state monetary policy on extent of foreign bank capital participation in the banking system of Ukraine is substantiated.

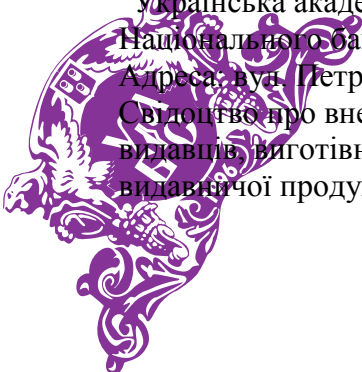
Key words: banks, banking, foreign capital, foreign investors, banks with foreign capital, foreign banks, foreign bank capital bank with pseudo foreign investor.

Відповідальний за видуск
доктор економічних наук, доцент
Ф. О. Журавка

Підписано до друку 13.11.2012.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідчення про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008

Державний в
Українська академія
національного банку України